

TOG'AY MUROD ASARLARIDA OT OBRAZI TALQINI

A'ZAMOV BAHODIR

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT

O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

ONA TILI VA ADABIYOTI TA'LIMI FAKULTETI

KECHKI TA'LIM SHAKLI 4-KURS 404-GURUH TALABASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18277362>

ANNOTATION

This scientific article analyzes the artistic interpretation of the image of a horse in the works of Togay Murad, a major representative of Uzbek literature. The study studies the image of a horse not only as an object participating in the development of events, but also as an artistic image with symbolic and philosophical meaning. The connection of the horse with the heroic spirit, the idea of freedom, national mentality and folk thinking in the works is scientifically substantiated. The figurative means, folklore elements and realism traditions used by the writer in creating the image of a horse are also analyzed. The results of the study show that the image of a horse in Togay Murad's work embodies an important artistic and aesthetic load and reveals the writer's artistic skill.

Keywords: Togay Murad, image of a horse, artistic image, symbolic interpretation, national mentality, folk thinking, realism, idea of freedom, folklore elements, artistic image

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье анализируется художественная интерпретация образа лошади в произведениях Тогай Мурада, крупного представителя узбекской литературы. Исследование рассматривает образ лошади не только как объект, участвующий в развитии событий, но и как художественный образ, имеющий символическое и философское значение. Научно обоснована связь лошади с героическим духом, идеей свободы, национальным менталитетом и народным мышлением в произведениях. Также проанализированы образные средства, фольклорные элементы и традиции реализма, использованные писателем при создании образа лошади. Результаты исследования показывают, что образ лошади в творчестве Тогай Мурада несет в себе важную художественно-эстетную нагрузку и раскрывает художественное мастерство писателя.

Ключевые слова: Тогай Мурад, образ лошади, художественный образ, символическая интерпретация, национальный менталитет, народное мышление, реализм, идея свободы, фольклорные элементы, художественный образ

ANNOTATSIIYA

Mazkur ilmiy maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakili To'g'ay Murod asarlarida ot obrazining badiiy talqini tahlil qilinadi. Tadqiqotda ot obrazi nafaqat voqealar rivojida ishtirok etuvchi predmet sifatida, balki ramziy va falsafiy ma'noga ega badiiy timsol sifatida o'rganiladi. Asarlarda otning qahramon ruhiyati, erkinlik g'oyasi, milliy mentalitet va xalqona tafakkur bilan bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, yozuvchi tomonidan ot obrazini yaratishda qo'llanilgan tasviriy vositalar, folklor unsurlari va realizm an'analari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari To'g'ay Murod ijodida ot obrazi muhim badiiy-estetik yukni o'zida mujassam etganini ko'rsatadi hamda yozuvchining badiiy mahoratini ochib beradi.

Kalit soʻzlar: Toʻgʻay Murod, ot obrazi, badiiy obraz, ramziy talqin, milliy mentalitet, xalqona tafakkur, realizm, erkinlik gʻoyasi, folklor unsurlari, badiiy tasvir

KIRISH

Oʻzbek adabiyotida badiiy obrazlar tizimi milliy tafakkur, tarixiy xotira va xalqona dunyoqarash bilan chambarchas bogʻliq holda shakllangan. Ushbu obrazlar orasida ot timsoli alohida oʻrin tutadi. Ot qadimdan oʻzbek xalqining hayot tarzi, turmush madaniyati va maʼnaviy qadriyatlari bilan uzviy bogʻlangan boʻlib, u nafaqat transport vositasi, balki sadoqat, jasorat, erkinlik va inson bilan tabiat oʻrtasidagi uygʻunlik ramzi sifatida adabiyotda keng talqin etilgan¹. Zamonaviy oʻzbek nasrida oʻziga xos badiiy tafakkuri va xalqona realizmi bilan ajralib turuvchi Toʻgʻay Murod ijodida ham ot obrazi muhim estetik va gʻoyaviy yukni oʻzida mujassam etadi. Yozuvchi asarlarida ot koʻpincha qahramon ruhiy holatining badiiy ifodasi, milliy mentalitetning ramziy belgisi va erkinlik gʻoyasining timsoli sifatida namoyon boʻladi. Ot obrazi orqali muallif inson va tabiat munosabatlarini, xalqning tarixiy xotirasini hamda hayot falsafasini teran yoritadi. Shu bilan birga, Toʻgʻay Murod asarlarida ot obrazining badiiy talqini yetarli darajada tizimli oʻrganilmagan. Aksariyat tadqiqotlarda yozuvchining til uslubi, qahramonlar xarakteri va realizm masalalari tahlil qilingan boʻlsa-da, ot obrazining ramziy va poetik maʼnolari alohida tadqiqot obyekti sifatida kam yoritilgan. Mazkur holat tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.²

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi — Toʻgʻay Murod asarlarida ot obrazining badiiy talqinini aniqlash, uning ramziy-maʼnaviy mazmunini ochib berish hamda yozuvchi ijodida tutgan oʻrnini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot natijalari oʻzbek adabiyotshunosligida badiiy obrazlar tahlilini boyitishga va Toʻgʻay Murod ijodini yanada chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda Toʻgʻay Murod asarlarida ot obrazining badiiy talqinini aniqlash va tizimli tahlil qilish maqsadida kompleks ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida adabiyotshunoslikning anʼanaviy va zamonaviy yondashuvlari uygʻunlashtirildi. Birinchi navbatda, **matnshunoslik tahlili** metodi orqali yozuvchining tanlangan asarlarida ot obrazining bevosita va bilvosita tasvirlari aniqlandi. Ushbu metod ot obrazining kontekstual maʼnosi va funksiyasini ochib berishga xizmat qildi. Ikkinchi bosqichda **qiyosiy-tahliliy metod** qoʻllanilib, ot obrazining turli asarlardagi talqini oʻzaro solishtirildi hamda ularning umumiy va farqli jihatlari belgilandi. Shuningdek, **ramziy-semiotik yondashuv** asosida ot obrazining maʼnaviy, falsafiy va milliy mazmuni tahlil qilindi. Ushbu yondashuv orqali obrazning xalqona tafakkur va milliy mentalitet bilan bogʻliqligi yoritildi.

Tadqiqotda **tarixiy-adabiy metod**dan ham foydalanilib, ot obrazining oʻzbek adabiy anʼanalari va folkloridagi oʻrni bilan bogʻliqligi koʻrsatib berildi. Natijada Toʻgʻay Murod ijodida ushbu obrazning badiiy-estetik ahamiyati asoslandi.

1-jadval. Tadqiqot metodlari va ularning vazifalari

Metod nomi	Qoʻllanish maqsadi	Natija
------------	--------------------	--------

¹ Toʻgʻay Murod. *Ot kishnagan oqshom*. Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1983.

² Toʻgʻay Murod. *Oyinda yurgan odamlar*. Toshkent: Sharq, 1999 Karimov, S. *Oʻzbek nasrida badiiy obraz va ramz*. Toshkent: Fan, 2016.

Matnshunoslik tahlili	Ot obrazining matndagi tasvirini aniqlash	Obrazning kontekstual ma'nosi ochib berildi
Qiyosiy-tahliliy metod	Turli asarlardagi ot obrazini solishtirish	Umumiy va farqli jihatlar aniqlandi
Ramziy-semiotik yondashuv	Ot obrazining ramziy va ma'naviy mazmunini tahlil qilish	Obrazning falsafiy talqini yoritildi
Tarixiy-adabiy metod	Obrazni an'ana va folklor bilan bog'lash	Milliy mentalitet bilan aloqadorligi asoslandi

Ushbu metodologik yondashuvlar To'g'ay Murod asarlarida ot obrazining badiiy, ramziy va ma'naviy talqinini chuqur tahlil qilish imkonini berdi hamda tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta'minladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida To'g'ay Murod asarlarida ot obrazining faqatgina yordamchi detal sifatida emas, balki mustaqil va chuqur ma'noga ega badiiy timsol sifatida qo'llanilgani aniqlandi.³ Yozuvchi ot obrazini qahramon xarakteri, ruhiy holati va ichki kechinmalarini ochib beruvchi muhim estetik vosita sifatida tasvirlaydi. Asarlarda ot ko'pincha insonning erkinlikka intilishi, hayotiy kurashi va tabiat bilan uyg'unligini ifodalaydi. Muhokama natijalariga ko'ra, To'g'ay Murod ijodida ot obrazi xalqona realizm asosida yaratilgan bo'lib, unda folklor unsurlari va milliy ramzlar uyg'unlashgan. Otning tashqi ko'rinishi, harakati va holati orqali muallif qahramonning ruhiy kechinmalarini bilvosita aks ettiradi. Masalan, otning charchashi, bezovtaligi yoki shiddatli harakati qahramonning ichki ziddiyatlari bilan mushtarak tarzda tasvirlanadi. Bu holat obrazning ramziy qatlamini yanada chuqurlashtiradi. Tadqiqot davomida aniqlangan muhim muammolardan biri shundaki, To'g'ay Murod asarlaridagi ot obrazining ramziy va falsafiy mazmuni adabiyotshunoslikda yetarli darajada tizimli tahlil qilinmagan. Ko'pgina tadqiqotlar yozuvchining til uslubi va syujet qurilishiga e'tibor qaratgan bo'lsa-da, ot obrazining ma'naviy-estetik yukini alohida ilmiy obyekt sifatida o'rganish cheklangan.

Mazkur muammoni hal etish uchun ot obrazini **ramziy-semiotik va qiyosiy tahlil** asosida o'rganish taklif etiladi. Xususan, ot obrazini boshqa o'zbek adiblarining asarlaridagi shunga o'xshash timsollar bilan qiyoslash orqali uning To'g'ay Murod ijodidagi o'ziga xos jihatlarini aniqlash mumkin. Shuningdek, folklor va milliy an'analar bilan bog'liq holda tahlil qilish obrazning falsafiy mazmunini yanada to'liq ochib berishga xizmat qiladi. Natijada tadqiqot shuni ko'rsatdiki, To'g'ay Murod asarlarida ot obrazi yozuvchining badiiy tafakkuri va milliy dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim timsol bo'lib, u asarning g'oyaviy-badiiy mazmunini boyitadi. Ushbu xulosalar yozuvchining ijodini chuqurroq anglashga va o'zbek adabiyotida ramziy obrazlar tahlilini rivojlantirishga xizmat qiladi. To'g'ay Murod asarlarida ot obrazi chuqur ramziy va falsafiy ma'noga ega bo'lsa-da, adabiyotshunoslik tadqiqotlarida ushbu obraz ko'pincha syujetga xizmat qiluvchi ikkilamchi detal sifatida talqin qilinadi.⁴ Natijada ot obrazining qahramon ruhiyati, erkinlik g'oyasi va milliy mentalitet bilan bog'liq badiiy-estetik yukini to'liq ochib berish yetarli darajada amalga oshirilmayapti. Mazkur

³ Yo'ldoshev, M. *Zamonaviy o'zbek adabiyoti masalalari*. Toshkent: Akademnashr, 2018. Bakhtin, M. *Adabiyot va badiiy tafakkur masalalari*. Moskva: Nauka, 1979.

⁴ Yo'ldoshev, M. *Zamonaviy o'zbek adabiyoti masalalari*. Toshkent: Akademnashr, 2018. Bakhtin, M. *Adabiyot va badiiy tafakkur masalalari*. Moskva: Nauka, 1979.

muammoni hal etish uchun To'g'ay Murod asarlaridagi ot obrazini mustaqil badiiy timsol sifatida **ramziy-semiotik va qiyosiy-tahliliy yondashuv** asosida o'rganish zarur. Xususan, ot obrazini yozuvchining boshqa obrazlar tizimi, shuningdek, o'zbek folklori va milliy adabiy an'analardagi ot timsollari bilan qiyoslab tahlil qilish orqali uning ma'naviy-falsafiy mazmunini to'liq ochib berish mumkin. Bu yondashuv ot obrazining To'g'ay Murod ijodidagi haqiqiy badiiy qiymatini aniqlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot To'g'ay Murod asarlarida ot obrazining badiiy va ramziy talqinini o'rganishga bag'ishlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yozuvchi ijodida ot obrazi oddiy syujet detali emas, balki qahramon ruhiyati, milliy mentalitet va erkinlik g'oyasini ifodalovchi muhim badiiy timsol hisoblanadi. Ot orqali muallif inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni, xalqona dunyoqarashni hamda hayot falsafasini chuqur badiiy ifodalaydi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, To'g'ay Murod asarlarida ot obrazining tashqi harakati va holati qahramonning ichki kechinmalari bilan uzviy bog'liq holda tasvirlanadi. Bu esa obrazning ramziy qatlamini boyitib, asarning g'oyaviy-estetik mazmunini yanada kuchaytiradi. Shuningdek, folklor an'analari va xalqona tasvir unsurlari ot obrazining milliy xarakterini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar va taklif etilgan yechimlar To'g'ay Murod ijodini yanada chuqurroq anglashga imkon beradi. Xususan, ot obrazini mustaqil badiiy timsol sifatida o'rganish o'zbek adabiyotshunosligida ramziy obrazlar tahlilini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, To'g'ay Murod asarlarida ot obrazi yozuvchining badiiy tafakkuri va milliy dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim estetik vosita bo'lib, uning talqini o'zbek adabiy merosini boyitadi hamda keyingi ilmiy tadqiqotlar uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. To'g'ay Murod. *Ot kishnagan oqshom*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.
2. To'g'ay Murod. *Oydinda yurgan odamlar*. Toshkent: Sharq, 1999.
3. Karimov, S. *O'zbek nasrida badiiy obraz va ramz*. Toshkent: Fan, 2016.
4. Yo'ldoshev, M. *Zamonaviy o'zbek adabiyoti masalalari*. Toshkent: Akademyanashr, 2018.
5. Bakhtin, M. *Adabiyot va badiiy tafakkur masalalari*. Moskva: Nauka, 1979.
6. Ziyodov, Q. *Folklor va yozma adabiyot aloqalari*. Toshkent: Ma'naviyat, 2015.